

ABECEDARUL CA MIJLOC DE PROPAGANDĂ A POLITICII AGRARIENE DIN RASSM (1930-1940)

Alexandru MOLCOSEAN

Școala doctorală „Științe Umanistice”, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

Autorul corespondent: Alexandru MOLCOSEAN, molcoseanalexandru@gmail.com

Rezumat. În conținutul articolului este oglindit modul inedit prin care autoritățile sovietice din stânga Nistrului au transpus în viață trăsăturile specifice politicii agrariene. Prin intermediul analizei abecedarelor concepute în perioada anilor 1930-1940, au fost depistate acțiunile de ordin factologic care au însoțit fenomenul colectivizator declanșat în RASSM. În linii generale, autorul expune în acest demers o strategie de îndoctrinare a societății prin intermediul sistemului de învățământ primar.

Cuvinte cheie: materiale didactice, economie planificată, luptă de clasă, agricultură, ideologie, socialism

Introducere

În deceniul treilea al secolului XX, Uniunea Sovietică, profitând de șocul economic al statelor capitaliste, cauzat de Marea Criză (1929-1933), inițiază un amplu proces de industrializare menit să așeze URSS pe soclul țărilor dezvoltate. Acest proiect ambițios al autorităților sovietice se lovea totuși de un impediment – sectorul agrar. Atât timp cât pământul se afla în folosința țăranilor, iar aceștia la rândul lor preferau să lucreze individual, acțiunea de implementare în practică a tezelor leniniste urma să se încheie cu un fiasco. Pentru ca statul să dețină întregul monopol asupra agriculturii, școala a fost instituția de bază care a avut menirea să propage în societate ideea colectivizării și avantajele oferite de organizarea lucrului în comun. În mecanismul acestui grandios proiect economic declanșat de URSS a fost antrenată inevitabil și Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (RASSM).

Pornind de la ipoteza că școala reprezintă instituția primordială care are menirea să formeze personalitatea viitorului cetățean, propunem atenției cititorului o analiză a abecedarelor care au fost utilizate cu succes de autoritățile sovietice în perioada anilor 1930-1940 (autorul a expus prima parte a prezentei cercetări care reflectă perioada anilor 1926-1929 în cadrul Conferinței științifice naționale cu participare internațională dedicată aniversării a 75-a a Universității de Stat din Moldova: *Integrare prin cercetare și inovare* care s-a desfășurat în perioada 10-11 noiembrie 2021 [1]) în vederea propagării politicii agrariene în rândul copiilor, dar și a maturilor. Jalonul cronologic inferior al prezentei cercetări este anul 1930, opțiunea a fost influențată de doi factori primordiali care au condus la elaborarea materialelor didactice al căror conținut a fost adaptat noilor condiții ideologice: 1) Procesul de industrializare rapidă a URSS, care viza în primul rând transformarea proprietății individuale în proprietate colectivă; 2) „Ascuțirea luptei de clasă”, anunțată public de oficiosul ziar de partid *Plugarul Roș*. La data de 20 ianuarie 1930, titlul unui articol scris cu litere îngroșate, stabilirea următoarea direcție care trebuia îmbrățișată de societate: „Om lichida bogătașii, ca pi clas” [2, p. 4], acutizându-se în felul acesta contradicțiile sociale.

Suprimarea proprietății individuale în stânga Nistrului (1930-1935)

Creată în stânga Nistrului în anul 1924 în calitate de stat-magnet care urmărea să atragă de partea ei Basarabia, RASSM a fost transformată într-un poligon de testare a tezelor cu privire la organizarea socialistă a societății. Ulterior, în urma ultimatumului sovietic înaintat României în vara anului 1940, rezultatele „pozitive” înregistrate în această republică-hibrid vor fi transpuse după aceleași tipare în Basarabia (începând cu 2 august 1940 teritoriul capătă denumirea de RSSM). În

acest context merită să punctăm că abecedarul a reprezentat o armă ideologică eficientă îndreptată împotriva copiilor și maturilor. Conform datelor statistice, „în anul 1930 în republică erau înregistrați 48.330 de analfabeți, la care se mai adăugau alte 16 mii de persoane semianalfabete ca urmare a nivelului jos de instruire a analfabeților” [3, p. 352]. Drept consecință, în „conformitate cu hotărârile Congresului al XVI-lea (1930) al P.C. (b) din toată Uniunea, lichidarea analfabetismului a fost declarată, ca și realizarea învățământului primar, drept *sarcină arzătoare a revoluției culturale*” [4, p. 79]. Astfel, vor lua naștere *școlile de vârstnici pentru lichidarea neștiinței de carte*, destinate instruirii adulților în vederea extirpării din rădăcină a fenomenului analfabetismului. Este de la sine înțeles că rata sporită a analfabetismului în RASSM a constituit o pârghie a procesului de îndoctrinare socială.

În 1930 este elaborat un ghid metodologic intitulat *Pe drumurile nouă: Ajutorul pentru școlile sătești a puțin cărțurilorilor*. Conținuturile învățării stipulau abordarea următoarelor subiecte: „1) Planul de cinci ani a desfășurării gospodăriei norodnice – planul industrializării URSS; 2) Prin colectivizare spre socialism. Cu colectivizarea delaolaltă vom nimici pe bogătaș ca pe clas; 3) Formele de gospodării colectivnice și organizarea muncii într-însele; 4) Întrecerea socialistă, sângurăcritica (autocritica) și lupta cu birocratismul etc” [5, p. 3]. Acest ghid nefiind altceva decât un curriculum care avea statut de act normativ. Stipulările acestui document urmau să fie respectate de autorii materialelor didactice.

Conform noilor prevederi educaționale stabilite de administrația sovietică în RASSM, în anul 1931, apare sub egida Editurii de Stat a Moldovei din Tiraspol *Cartea a doua de lucru*, aceasta i-a avut în calitate de autori pe T. Pasica, P. Volinschi, V. Lapii și M. Tihencova. Material didactic destinat formării deprinderilor de lectură, manualul abundă de termeni specifici perioadei studiate: *cooperatie, casă cooperativnică, ospătărie obștească, semănat bolșevicesc, Stație de Mașini și Tractoare* etc. La pagina 47 depistăm un text intitulat „Cum pionierii sî luptă cu bogătașii” [6, p. 47]. La sfârșitul istorioarei, autorii amintesc elevilor prin nota bene: „Năvălirea socialismului ascute împotrivirea dușmanilor clasnici. Vom nimici pe bogătaș, nepman (termen provenit din limba rusă (*Нэпманы*), desemnează negustorii care au înregistrat venituri considerabile în perioada Noii Politici Economice (NEP) a lui V. I. Lenin.), stricător și birocrat”. Este sesizabil caracterul ostil al autorităților sovietice îndreptat împotriva categoriilor sociale înstărite prin intermediul acestui pasaj. Declanșarea primului plan cincinal al URSS (în RASSM, termenul *plan cincinal* a fost „ajustat” criteriilor „limbii moldovenești”, fiindu-i atribuit denumirea de *șinșeancă*) a favorizat crearea premiselor necesare în vederea lichidării proprietății individuale. Esența *șinșenimii* consta în „năvălirea largă socialistă peste frontul gospodăresc” [7, p. 3-4]. Prin urmare, a fost necesar ca societatea să fie pregătită din timp pentru „marele salt înainte”.

În următorul an, 1932, *Abecedarul pentru școlile moldovenești. Grupa I* (autori: Onufrieivici, Ignatovici, Moscalenco, Sandulenco) [8] îi familiarizează pe copii cu termenii: *uzina, mașina, colectivul, tractor* etc. Cuvintele invocate sunt însoțite nemijlocit de imagini care au menirea să faciliteze învățarea. La pagina 5 este reprezentat un tractor înconjurat de sătenii entuziasmați de apariția acestui element de noutate din sfera agriculturii. Statul sovietic a utilizat din plin imaginea tractorului în calitate de material propagandistic. Ulterior, artiștii plastici au redat în culori vii caracterul socialismului realist având drept temă centrală mașinile agricole.

Autorii D. Milev și D. Grigorieva au elaborat în 1933 manualul intitulat *Abecedar: Pentru școala de vârstnici*. Dat fiind faptul că materialul didactic, prin intermediul conținuturilor sale îi viza pe adulți, centrul de greutate înclină în favoarea meseriilor pe care aceștia urmau să le îmbrățișeze după terminarea studiilor. În caietul de lucru elevii trebuiau să transcrie expresii ca: „Timofte este tractorist. Tamara este tractoristă” [9, p. 15]. „Ștefan este șofer” [10, p. 20]. La pagina 21 elevilor li se propune să copie propoziția „Lucrăm după plan” dovadă a faptului că, odată cu declanșarea primului plan cincinal în URSS, muncitorii trebuiau să-și aducă aportul în vederea îndeplinirii cotelor prestabilite. Elementul grafic care însoțește textul reprezintă un câmp pe care este amplasat în prim-plan un șir de tractoare care vin dinspre răsărit, iar în planul secund, depistăm câțiva țărani care prelucrează pământul cu ajutorul cailor, aceștia îndepărtându-se de ochiul privitorului, spre apus.

Mesajul propagandistic pe care îl poartă această imagine, scoate în evidență „timpurile noi” care scilicet în „zorii comunismului la orizont” [10, p. 176].

Analizând abecedarul elaborat în anul 1934 [11], depistăm legătura subtilă dintre sectorul agrar și cel industrial. La pagina 21 autorii au propus elevilor următorul text: „Dăm fructe. Primim mașini. Orașul dă mașini. Satul dă fructe. Mașini și fructe”. Pe verso fiind reprezentat muncitorul din domeniul agricol care strânge mâna unui angajat al uzinei de tractoare, mesajul oglindind colaborarea strânsă dintre cele două sectoare economice. Simbioza dintre punctul de producție și cel de prelucrare reliefează încă un element caracteristic Uniunii Sovietice – prietenia între popoare. Autorul G. Gordinschi, expune elevilor în paginile manualului intitulat *Carte de citire: anul I de învățământ* o fructuoasă colaborare dintre Andrei, care lucrează la fabrica de țesătorie din Moscova și Ahmet, cultivator de bumbac în Turcmenia [12, p. 15-16]. Chiar dacă cei doi nu se cunosc, ei lucrează cu sânge, aducându-și aportul în procesul de edificare a socialismului.

Consecințele ofensivei socialiste în RASSM (1935-1940)

Perioada anilor 1935-1940 reprezintă pentru teritoriul din stânga Nistrului un segment cronologic care însumează rezultatele punerii în aplicare a procesului de reorganizare economică a republicii. În 1936, abecedarul reeditat de P. Crăciun și D. Grigorieva [13] nu suferă modificări față de precedentul material didactic elaborat în 1933 de către D. Milev și D. Grigorieva. Motivul pentru care în 1936 D. Milev nu mai figurează în calitate de autor de manuale, vizează căderea lui în dizgrație în fața autorităților sovietice. Acuzat de naționalism de orientare pro românească, acesta se numără printre victimele epurărilor din 1937-1938.

Doi ani mai târziu, în 1939, autorul Ia. Cușmăunsă elaborează un abecedar intitulat *bucvar* [14]. Prin intermediul conținuturilor se scot în evidență realizările remarcabile pe care le-a înregistrat URSS în domeniul agriculturii. La pagina 33 este prezentată o imagine care ilustrează forma „arhaică” de prelucrare a pământului cu ajutorul plugului tractat de cal, aceasta fiind comparată cu o altă reprezentare grafică având în centru un tractor arând. Procesul de cosire a fânului este realizat prin intermediul mașinilor, iar adunarea acestuia se face cu ajutorul greblelor mecanice [14, p. 55]. Era industrializării statului sovietic este elogiată de autorul abecedarului prin intermediul unei poezii intitulată *Zădirea noastră*, deasupra căreia tronează imaginea lui L. M. Kaganovici: *Zădim noi fabrici și zăvoade/ Zădim sovhozuri și colhozuri/ Zădim noi școli și drumuri mari/ Zădim corăbii și poduri tari/ Din ză în ză/ Zădirea crește/ Aiasta patria înflorește* [14, p. 92]. În contextul declanșării celui de-al treilea plan cincinal (1938-1941), autoritățile sovietice au căutat să mobilizeze toate forțele de producție la „întrecerea socialistă” în vederea împlinirii planului. În acest context, exemplul minerului ucrainean Alexei Stahanov (în 1935, Alexei Stahanov a depășit norma uzuală, extrăgând de 14 ori mai mult cărbune într-un singur schimb) a servit drept model pentru viitorii stahanoviști. *Cartea a doua de citire: în școlile de vârstnici* elaborată de Bogoiavlenski D. și Timofeev L. în 1939, expune pe un volum de 5 pagini un fragment din cuvântarea muncitorului, intitulat: *Stahanov despre lucrul său* [15, p. 65-67], în care acesta relatează cum a fost posibil ca în decursul a 5 ore și 45 de minute să extragă 102 tone de cărbune. În, numărul 83 (2819) din 1939, ziarul propagandistic *Moldova Socialistă* [16] expunea pe o pagină întreagă rezultatele obținute de stahanoviști în timpul întrecerii socialiste în perioada primului trimestru.

În 1940, procesul de colectivizare a proprietății individuale din RASSM se apropie de sfârșit. Formarea gospodăriilor agricole de stat (colhozurile) a permis statului sovietic să dirijeze cu propriile mijloace organizarea economică. Abecedarul destinat școlilor de vârstnici, elaborat de Ia. Cușmăunsă, expune cititorilor povestioare care redau în culori roz viața în colhoz, modul de organizare, pilde prin intermediul cărora este comparat trecutul și prezentul vieții colective etc. [17, p. 27-47]. Atestăm așadar, finalul procesului de organizare a sferelor social-economice din RASSM, republica urmând să pășească în era socialismului dezvoltat.

Concluzii

Conchidem asupra faptului că abecedarele din RASSM, elaborate în perioada anilor 1930-1940, reprezintă indicatori de o incontestabilă veridicitate, care reflectă prin structura conținuturilor, modul de infiltrare în mediul social a politicii agrariene demarată de URSS. Fiind adaptate „exigențelor” de partid, aceste materiale didactice, banale la prima vedere, ilustrează gradul profund de îndoctrinare ideologică propagat în stânga Nistrului de autoritățile sovietice. În cadrul acestui demers a fost oglindită fațeta manipulatoare pe care o poate avea un manual elementar utilizat în cadrul învățământului primar. Autorul aduce sincere mulțumiri personalului secției *Carte veche și rară* a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, care a contribuit cu sugestii în vederea identificării materialelor relevante prezentului studiu.

Referințe

1. MOLCOSEAN A. *Abecedarul ca mijloc de propagandă al politicii agrariene din RASSM (1926-1929)* În: Conferința științifică națională cu participare internațională Integritate prin cercetare și inovare, Chișinău, 10-11 noiembrie 2021 Disponibil on-line: https://cercetare.usm.md/wp-content/uploads/Stiinte_socioumanistice_07_12.pdf, pp. 13-16
2. *Plugarul Roș*, 1930, nr. 6 (469), p. 4.
3. BURLACU, V. *Formarea și evoluția RASS Moldovenești (1924-1940)*. Chișinău: Agenția pentru Știință și Memorie Militară, 2021.
4. NEGRU, E. *Politica etnoculturală în R.A.S.S. Moldovenească (1924-1940)*. Chișinău: Prut Internațional, 2003.
5. *Pe drumurile nouă: Ajutorul pentru școlile sătești a puțin cărțurilorilor*. Tiraspol: Editura de Stat a Moldovei, 1930.
6. PASICA, T. S., VOLINSCHI, V.I., LAPII, M. [et al.] *Cartea a doua de lucru*. Tiraspol: Editura de Stat a Moldovei, 1931.
7. CULICENCO, V. *Ce-i asta șinșeanca?* Tiraspol: Editura de Stat a Moldovei, 1931.
8. ONUFRIEVICI, IGNATOVICI., MOSCALENCO. [et al.] *Abecedar pentru școlile moldovenești. Grupa I*. Tiraspol: Editura de Stat a Moldovei, 1932.
9. GRIGORIEVA, D. E., MILEV, D. P. *Abecedar. Pentru școala de vârstnici*. Tiraspol: Editura de Stat a Moldovei, 1933.
10. GORBACIOV, M. *Amintiri. Viața mea înainte și după perestroika*. București: Litera, 2019.
11. *Abecedar pentru școlile moldovenești*. Tiraspol: Editura de Stat a Moldovei, 1934.
12. GORDINSCHI, G. C. *Carte de citire: anul I de învățământ*. Ed. a 2-a. Tiraspol: Editura de Stat a Moldovei, 1934.
13. CRĂCIUN, P. I., GRIGORIEVA, D. E. *Abecedar*. Tiraspol: Editura de Stat a Moldovei, 1936.
14. CUȘMĂUNSA, Ia. *Abecedar*. Tiraspol: Editura de Stat a Moldovei, 1939.
15. BOGOIAVLENSKI, D., TIMOFEEV, L. *Cartea a doua de citire: În școlile de vârstnici*. Tiraspol: Editura de Stat a Moldovei, 1939.
16. *Moldova Socialistă*, 1939, nr. 83 (2819), p. 3.
17. CUȘMĂUNSA, Ia. *Abecedar: Pentru școlile de vârstnici*. Tiraspol: Editura de Stat a Moldovei, 1940.